

Entre el transcendent i la vida mundana

Quan Cees Nootboom visità Espanya per primera vegada, el 1954, quedà enamorat de l'estepa castellana, extensa, àrida i buida, impressionat per habitants rudes i costums avials allunyats de la refinada Europa d'on provenia: «vaig comprendre que era aquell altre món que jo havia desitjat conèixer sense poder imaginar-me'l». L'altiplà deshabitada l'evoca «sentiments d'eternitat» que contraposa a l'«ombrívola espiritualitat» de la costa mediterrània, «la maledicció d'Espanya», segons ell. Tanmateix, des que el 1975 —fa més de trenta anys— va descobrir l'illa, l'autor neerlandès resideix dos o tres mesos a l'any a Menorca; «el progrés, el turisme i la vulgaritat que això implica» no l'han persuadit d'anar-se'n. Paradoxes humanes. Confesse que jo també preferiria estiuajar cara al fresquet del mestral balear més que sota el socarrim ponentós de les terres de l'interior, per molt que l'atavisme de l'Espanya profunda em posés en contacte amb l'etern.

En la primera part de *Perdut el paradís*, l'Alma, una brasilera que ha patit una violació múltiple en una *favela* de São Paulo, recorre l'Austràlia dels aborígens: aquest món tancat, els ritus ancestrals i el paisatge rocós d'una «aclaparadora antiguitat» li transmeten el misteri de l'existència. És un trajecte exorcitzant —«sóc aquí per a foragitar dimonis»—, després del qual la jove és una altra persona. Tabús, mites, àngels... La percepció i la narració de la protagonista —i, per tant, la història i la novel·la— pateixen una afectada transcendència. El contrapunt que alleugera aquesta densitat mercúrica el posa l'Almut, íntima amiga i companya de viatge d'Alma, a la qual l'entorn li resulta d'una tristor i falsedat insuportables: nadius alcohòlics, objectes suposadament genuïns realitzats exclusivament per als turistes, artistes locals que esperen amb ànsia les butxaques plenes de diners dels galeristes occidentals.

La veu en primera persona canvia a tercera en la segona meitat de l'obra: ara és Erik Zondag, crític literari

Cees Nootboom
Perdut el paradís
Traducció de Mariona Gratacòs
Bromera, Alzira, 2006
171 pàgs.

holandès de mitjana edat qui, atenent el consell i la insistència d'un amic, es trasllada a un balneari d'Igls (Àustria) per a sotmetre's a un règim que l'aparte del whisky i el colesterol. A pesar de problemes, decepcions laborals i sentimentals, de la fatiga quotidiana —el neguit d'una vida qualsevol— l'Erik manté la lucidesa i l'humor —i, per tant, també la història i la novel·la—: «Les desavinences intel·lectuals entre els dos grans diaris holandesos es començaven a esvaïr ja entre Dunkerque i Düsseldorf i, més enllà d'aquestes ciutats, tot el que a la llunyana pàtria els iniciats discutien amb tanta passió començava a agafar un aire semblant al d'una lluita tribal a Swazilàndia, impossible d'explicar a ningú, o al d'una disputa teològica de l'edat mitjana». Ací es troben les millors pàgines del llibre: la consciència de la mediocritat —pròpia i aliena—, les mesquineses, enveges i enrabiades dels escriptors —«era molt millor no conèixer-los. Haurien d'estar fets de paper i anar dins d'una funda»—, el sarcasme de l'Anja —la xicota d'Erik—, i, sobretot, la higiènica capacitat de riure's d'un mateix: en el centre de salut, l'home se sent en «un univers de felicitat digestió i noves lleis alimentàries, te d'herbes i horaris monacals. Mai més no tornarà a menjar cru al vespre sense sentir-se culpable, per dins ha esdevingut un mar d'infusions».

La novel·la tracta dels avatars dels dos personatges principals i dels seus encontres sobre el rerefons, sovint citat, del *Paradís perdut*, de John Milton. Possiblement la referència tinga a veure amb el viatge guaridor, d'autoindagació, que tots dos emprenen —la recerca estèril d'un edèn lliure de malentesos?;

o amb l'assumpció de les renúncies vitals ineluctables i la necessitat d'inventar racons màgics —tabús, mites, àngels— per tal de conjurar les frustracions: projectes sense finalitzar, desigs insatisfets, empassar-se les paraules.

Bel Atreides suggereix en la introducció de *Paradís perdut* (Galaxia Gutenberg / Círculo de Lectores, 2005), que potser la imperfecció de Déu Pare en aquesta èpica moral responga a l'intent —fallit— de racionalitzar l'element supersticiós: Milton pretèn racionalitzar l'irracional del mite de la caiguda de l'home. Quatre segles més tard, Nootboom no persegueix, és clar, racionalitzar creences, però s'esforça per enllaçar-les d'alguna manera amb l'ésser mundà, per mostrar l'enigma de la condició humana. Tanmateix, la seua ficció brilla en la part, diguem-ne, més terrenal i queda velada quan s'apropa a l'inexplicable. Així, en *La història següent* (Bromera, 2004), que manté una estructura similar a *Perdut el paradís*, destaca la meitat primera, que conta la relació adúltera d'un professor de clàssiques amb la mestra de biologia; la fluïdesa, la ironia i l'emoció d'aquest polígon amorós de diversos vèrtexs decau en la segona part, més poètica i abstracta, recreació lliure de la nau de Caront.

En *Costas extrañas. Ensayos, 1986-1999* (Debate, 2004), J. M. Coetzee reconeix enginy, penetració en el jo i elegància en l'estil a Nootboom, però li retrau una certa impostura: «és algú massa intel·ligent, massa sofisticat, massa urbà com per a ser capaç de comprometre's amb els grans miratges del realisme i, tanmateix, massa poc angustiat pel seu destí —l'expulsió del món de la imaginació realment sentida— com per a posar-se a treballar en una tragèdia pròpia». Les novel·les de Nootboom són també una meditació sobre l'escriptura (digressions del narrador-autor sobre la seua omnipotència —o no— i sobre el fet mateix de crear històries); una ambició difícil que en poquíssims autors supera el joc metaliterari. J. M. Coetzee, per exemple.